

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

حکومت قاجار از آقا محمد خان تا محمد شاه

(درس اول)

تهیه و تنظیم از : مریم روحانی
سرگروه آموزشی رشته تاریخ ناحیه یک زنجان

کانال تخصصی تاریخ من @tarikheman3

بعد از سلسله ی قاجار

ایل قاجار مانند سایر ایل ها
و عشایر بزرگ ایران یکی از
عوامل موثر در تحولات سیاسی
و اجتماعی ایران به شمار
می رود. این ایل از ترکمنان بود و
همراه مغولان به ایران کوچ
کردند. به هنگام تشکیل سلسله
ی صفویه توسط شاه اسماعیل
ایل قاجار در شمار ایل هایی
بود که به یاری او پرداخت و بعد
ها در جرگه ی قزلباش ها
در آمد.

پس از سقوط حکومت صفویه نادر
شاه افشار میانه خوبی با قاجاریان
نداشت. زیرا آنان مدافع حکومت
قبلی یعنی حکومت صفویه بودند.

با مرگ کریم خان زند آغا محمدخان از دربار گریخت و سرانجام با غلبه بر لطفعلی خان آخرین فرمانروای زندیه حکومت کشور را به دست گرفت.
آغا محمدخان توانست سلسله قاجار را در ایران بنیاد نهد. وی تهران را که در آن زمان روستایی در حومه ری بود به پایتختی برگزید.

تلاش برای اعاده حاکمیت ایران بر قفقاز

قاجارها درست در زمانی به قدرت رسیدند که ایران درگیر رقابت های دولت های اروپایی شده بود. کاترین کبیر امپراتریس روسیه و جانشینان او می خواستند بر گرجستان که تحت حاکمیت مسیحیان بود و خان نشین های قفقاز که تحت کنترل مسلمانان بود استیلای کامل خود را برقرار سازند. در حالیکه اینها سرزمین هایی بودند که زمانی تحت حاکمیت صفویه قرار داشت و آغامحمدخان وقاجاریه مدعی آن بودند.

هجوم سیاسی-نظامی استعمارگران اروپایی به ایران

الف) جنگ ایران و روس:

× این جنگ ها از سال ۱۱۸۲ تا ۱۱۹۱ ش. به درازا کشید و به بسته شدن **عهدنامه گلستان** انجامید.

× به موجب این عهدنامه ایران حاکمیت روسیه را بر ولایت هایی که تا آن زمان اشغال کرده بود به رسمیت شناخت به این ترتیب ایالات داغستان و گرجستان و شهرهای باکو، دربند، شیروان، قره باغ، شکی، گنجه، موقان و قسمت بالای طالش به روس ها واگذار شد. بعلاوه حق کشتی رانی در دریای خزر از ایران سلب گردید. در برابر روسیه نیابت سلطنت عباس میرزا را در ایران به رسمیت شناخت و متعهد شد وی را به سلطنت برساند.

متأسفانه به سبب ضعف و غفلت فتحعلی شاه و دربارش و خیانت انگلستان به ایران سرانجام این دوره از جنگها به نفع دولت روسیه و زیان مردم ایران خاتمه یافت.

بدرفتاری روس ها با ساکنان ولایت هایی که طبق معاهده ی گلستان به آنها واگذار شده بود موجب نارضایتی این مردم شد و آنان شروع به دادخواهی کردند از سوی دیگر معاهده ی گلستان در مورد تعیین خط های مرزی بین ایران و روس مبهم بود همین مساله نیز موجب دست درازی روس ها به خاک ایران از جمله اراضی اطراف ایروان و آذربایجان شد.

جنگ دوم ایران و روس منجر به عهدنامه ترکمانچای شد

مطابق این معاهده علاوه بر سرزمین هایی که در عهدنامه گلستان به روس ها واگذار شده بود ایروان و نخجوان و بخشی از مغان نیز از ایران جدا شد و به روسیه تعلق گرفت ایران متعهد به پرداخت ۵ میلیون تومان غرامت به روسیه شد. هم چنین برقراری حق کاپیتولاسیون یا قضاوت کنسولی برای ایران تحمیل گردید به موجب این حق هرگاه اتباع روسی مقیم ایران مرتکب جرمی میشدند دادگاه های ایران حق رسیدگی نداشتند بلکه مراجع قضایی دولت روسیه می بایست به آن جرم رسیدگی می کردند.

ایران در دام رقابت و توسعه طلبی و فرانسه و انگلستان:

× بین ایران و فرانسه عهدنامه ی **فین کن اشتاین** بسته شد. براساس این معاهده فرانسه متعهد شد که ایران را در جنگ با روسیه کمک کند در مقابل ایران برای حمله به متصرفات انگلستان در هند با افغان ها و قبایل هرات و قندهار متحد شود و به انگلستان اعلان جنگ دهد هم چنین در صورتی که تصمیم ناپلئون بر لشکرکشی به هندوستان قرار گیرد اجازه عبور لشکر او از ایران به آن کشور داده شود.

کانال تخصصی تاریخ من @tarikheman3

بین فرانسه و روسیه عهدنامه **تیلست** بسته شد.

به موجب این توافق که به عهدنامه **مجمل** مشهور است. انگلستان تعهد کرد که هرگاه نیروی نظامی دولت های اروپایی به ایران حمله کنند نیروی نظامی در اختیار ایران قرار دهد و یاد ر عوض ان به دولت ایران کمک مالی کند

در سال ۱۹۰۱ ش. پس از پیروزی روس ها در مرحله اول جنگ انگلستان معاهده ای با ایران منعقد کرد که به عهدنامه **مفصل** معروف شد این عهدنامه در سال ۱۹۱۲ ش. به امضای فتحعلی شاه رسید و مفاد ان به گونه ای بود که استقلال ایران را بر باد میداد.

برخی از تعهدات ایران در این عهدنامه عبارت بودند از:

- ۱- قبول حکمیت نماینده انگلیس در اختلاف های مرزی خود با روسیه
- ۲- خوداری از بستن قرارداد با روسیه یا هر دولت سومی که دشمن انگلیس باشد.
- ۳- استخدام نکردن افسر و افراد نظامی برای آموزش سپاه ایران از کشورهایی که با انگلستان روابط دوستانه ندارند.

در برابر انگلیس به تعهدات مبهم و پیش آمدهای احتمالی ملزم شد برای مثال:

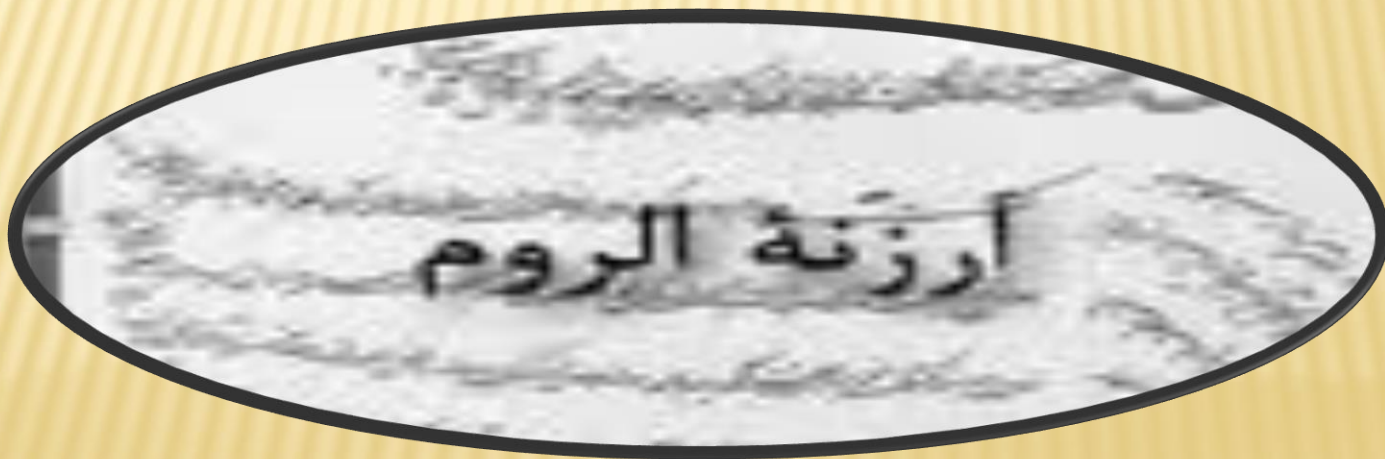
- ۱- اگر دولت ثالثی به خاک ایران تعرض کند انگلستان حتی المقدور از کمک و مساعدت به ایران خودداری نکند.
- ۲- انگلستان از کمک به سرکشان و شاهزادگانی که علیه تاج و تخت پادشاه قاجار قیام کنند خودداری کند.

جنگ هرات

× پس از پایان جنگهای ایران . روسیه فتحعلی شاه برای جبران ناکامی های خود متوجه شرق ایران و بازپس گیری هرات شد فتحعلی شاه ولیعهد خود عباس میرزا را بسوی هرات روانه کرد ولی او قبل از انجام ماموریت فوت کرد و فتحعلی شاه نیز پس از زمان کوتاهی درگذشت . روس ها نیز ایران را در حمله به هرات تشویق می کردند زیرا از سویی با انگلستان رقابت داشتند و به خطر افتادن مستعمره های انگلیس در هند

معاهده ی دوم ارزنه الروم

نماینده ی ایران در معاهده ی دوم ارزنه الروم میرزا تقی خان معروف به **امیر کبیر** بود در شهر ارزنه الروم بین نمایندگان ایران و عثمان با حضور نمایندگان روسیه و انگلستان برای حل اختلاف ها انجام شد. این مذاکره ها به عهدنامه دوم ارزنه الروم انجامید به موجب این قرارداد ایران از ادعاهای خود درباره بعضی مناطق از جمله سلیمانیه دست برداشت در مقابل دولت عثمانی حاکمیت ایران بر خرمشهر و ساحل چپ اروندرود نیز کشتی رانی در این رودخانه را به رسمیت شناخت علاوه بر آن دولت عثمانی متعهد شد که از آزار و اذیت زائران ایرانی عتبات عالیات جلوگیری کند و تسهیلات لازم را برای بازرگانان کشور ما در آن سرزمین فراهم آورد.

شهر هرات دروازہ ہندوستان شمرده می شد
و دران زمان جزء ایران بود.

× **در زمان حکومت محمدشاه اختلاف مرزی بین**
ایران و عثمانی افزایش یافت.

× **رہبر قاجارہا یعنی محمدحسن خان جان**
خود را بر سردست یابی به قدرت از دست داد
و فرزندش اقا محمدخان به اسارت کریم خان
زند در آمد .

نمونه سوال:

۱. مفاد عهدنامه ترکمن چای را ذکر کنید؟ ×
۲. عهد نامه تیلسیت بین کدام کشور های ذیل منعقد گردید؟ ×
  - الف. ایران وانگلیس
  - ب. روس وانگلیس
  - ج. فرانسه وروس
۳. .... مهم ترین دروازه هندوستان شمرده می شد.
  - الف. ایران وانگلیس
  - ب. روس وانگلیس
  - ج. فرانسه وروس
۴. مفاد معاهده دوم ارزنه الروم را بنویسید.
۵. چه عواملی سبب بروز جنگهای دوم ایران وروس شد.

پایان

کانال تخصصی تاریخ من @tarikheman3